

problémech, jen těchto otázek si všímat, vést proletariát jen do hospodářských bojů. A celou ostatní bohatost života, kulturu především, máme ignorovat, jako by neexistovala!

Je to dokonalá pštroší politika, která má s marxismem společné jen to, že s názvem „marxismus“ trestuhodně hauzíruje.

Pravý opak všeho řečeného je pravda!

My musíme především pochopit danou skutečnost a naučit se, jak, za jakých podmínek se činnost na kulturním poli mění dialekticky v politickou sílu. (K tomu by si měli vzít slovo odborníci.)

Ale — nechat toho všeho a zredukovat vše docela mechanicky na politicko-ekonomickou činnost — ?! Ne! To učinit nemůžeme a též toho neučiníme, neboť jsme — marxisté!!

Kurt Konrad: FAŠISMUS A KULTURA

(Slovo k anketě)

Zdá se, že Urxův článek, co do věcné kritiky, je dosti dobrým krokem kupředu v ujasnění našich úkolů v kulturním boji. Myslím však, že tón, který volil k pronesení svých celkem správných kritických poznámek, nemůže prospět věci: vždyť se jedná o lidi, stojící v témže táboře. Jestli žádáme, aby marxistická kritika byla důsledná do posledního puntíčku, i když to je soudruh, kterého kritizujeme, tak přece musíme používat vůči němu jiného tónu než vůči lecjakému sociálfašistovi či měšťákovi.

Zdá se však, že v jednom z nadhozených bodů i Urx nebyl důsledným a že proto se musel také dostat k nesprávným závěrům vůči jednomu zásadnímu požadavku Spitzerovu, jenž byl sice poněkud pochybeně formulován, ale měl — což vysvítá z praktické činnosti soudruha Spitzera — správný smysl.

Urx totiž zapomíná, že od té doby, co proletariát vědomě a organizovaně stojí na dějišti třídního boje, dělnická třída si v ustavičném boji vytvořila určité prvky třídně bojovné kultury: třídně kulturní boj, ve kterém se tyto prvky zrodily, postupoval s tím větší ostrostí, čím více se buržoazní kultura měnila z kultury oplodňující společenský vývoj v kulturu brzdící tento vývoj. Čím více se přirostřovaly třídní protivy mezi buržoazií a proletariátem, čím více toto přirostření přecházelo a přechází v konečný boj, tím více stala a stává se

buržoazní kultura zbraní v tomto boji, zrovna tak jako chudá, potlačená, ale přes všechn odpor se vzímající kultura proletářského třídního boje. Jestli tedy mluvíme o kulturní nadstavbě kapitalistické společnosti, musíme pojímat v ní oba protiklady.

Buržoazní kultura mohla se stát zbraní buržoazie v třídním boji jen tím, že kapitalistická třída systematicky falšovala a potlačovala vše, co bylo pokrokového (z hlediska společenského), co tedy by se mohlo a muselo stát zbraní proletariátu proti ní; musela tedy vytvořit ze všech kulturních vymožeností opium pro lid. To se jasně ukazuje ve všech oborech takzvané „masové kultury“, jakou je film, rádio, divadlo, tisk atd. To se ukazuje v podpoře církevního ohlupování. To se ukazuje právě tak jasně v dnešní filosofii universitních profesorů, to je ve státně uznané filosofii. Můžeme lehce zpozorovat, že při současném vědeckém pokroku na poli technických a přírodních věd je prováděn systematický obrat od vědeckého materialismu; tento vývoj probíhá již asi 30 až 40 let. Dialektické výsledky přírodních věd jsou systematicky falšovány ve smyslu idealistickém (Mach, Avenarius, Petzold), logické a pojmové hříčky jsou posunovány do popředí před skutečný vědecký rozbor (Husserl, Meinong), z biologie je odvozována božská metafyzika (Driesch a Uexküll) — zkrátka všude jsou výsledky přírodních a společenských věd použity k ospravedlnění existence vyšší bytosti, ducha, boha, Boha.

Za těchto okolností ovšem není možné prohlásit, že kultura se stává vždy pravdivější, jak to dělá Urx. Stává se ovšem vždy dokonalejší naše schopnost poznat skutečnost; skutečné poznání pak ještě závisí na tom, máme-li či nemáme-li zájem na zastření daných — hlavně společenských — skutečností. Dějinný vývoj poznání skutečnosti se totiž neodehrává v prázdném prostoru, ale v konkrétní, dnes kapitalistické společnosti. A moje schopnost poznat skutečnost závisí mezi jiným i na tom, je-li v zájmu třídy, k níž patřím, tuto skutečnost odhalit. Zde je tedy onen bod, ve kterém Urx byl nedůsledným.

Ptáme-li se pak po příčinách onoho výše načrtnutého obratu, probíhajícího už asi čtyřicet let, pak shledáme: Je to přeměna buržoazie z třídy společensky pokrokové v třídu reakční, která způsobuje tuto změnu v nadstavbě; je to široce organizované vystupování proletariátu v třídním boji; je to sestupné období kapitalismu, je to imperialismus, poslední období před proletářskou revolucí.

V tomto sestupném období stává se, jak Urx správně odvozuje, rozpor mezi výrobními silami a výrobními poměry vždy nepřeklenutějším. Jakým způsobem se však tento rozpor projevuje? Především brzděním vývoje výrobních sil. Toto brzdění je především kvantitativní. Rozpor mezi zvýšenou výrobní schopností dělných mas stává se (spolu s novými formami konkurence v monopolu) tak ostrým, že kapitalismus v zájmu zisku je nucen brzdit technický pokrok. Není zde místo, abychom tento komplikovaný proces dopodrobna rozebírali; můžeme však zjistit, že mnohdy kapitalistické trusty skupují nové vynálezy, které by ohrožovaly jejich zisk, ne aby jich využily, ale aby je pohřbily do svých trezorů.

Proces brzdění vývoje výrobních sil má však i stránku kvalitativní. A to je zvláště důležité v našem případě, poněvadž Urx se vysmívá Spitzerově poznámce, že „kapitalismus činí techniku nepotřebnou pro socialismus“. I když je nemožné souhlasit s takovou povšechnou formulací, přece něco na tom je. Výrobní síly totiž nejen jsou bržděny ve svém rozvinutí, ale jsou i kvalitativně „zkaženy“ tím, že se stávají ve stoupající míře protidělnickými. Z hlediska společenského pokroku pak stává se tato protidělnická povaha protidělnickou. Proletariát jako panující třída musí teprve vyloupnout výrobní síly z jejich kapitalistické „zkaženosti“, aby je mohl použít k socialistické výstavbě. Musí přeměnit výrobní síly z potlačovatelů pracujícího člověka v jeho osvoboditele.

Nejlepší příklad nám zde skýtá kapitalistická racionalizace. Tato racionalizace, jak našla první výraz v Taylorově systému, má jako základ „princip maxima“, to jest zásadu nejvyšší výkonnosti stroje při nejvyšší výkonnosti dělníka.

Druhou etapu racionalizačního hnutí pak zahájilo poznání, že je nutné najít ne nejvyšší, ale nejvydatnější výkonnost stroje tak, aby se stroj nekazil v předčasné době. Pro stroje tedy nastupovala zde zásada „optima“. Pro dělníka zásada největší výkonnosti stále trvá, poněvadž stále stoupající armáda nezaměstnaných dovoluje kapitalistům lacinou náhradu upotřebené pracovní síly. Tato kapitalistická racionalizace je tedy v jádru protidělnická, protože se zakládá na nejvyšším vykořisťování dělníka. — Úplně jinak to stojí s racionalizací socialistickou. Ta vychází — jsouc prováděna za diktatury proletariátu — ze zásady optimální výkonnosti, to jest výkonnosti při nejvyšším dosažitelném stupni kulturního, zdravotního atd. vývoje jednotlivého dělníka. Není jasné, že i celá technická aparatura je jiná (žádné stopky atd.), že tedy socialistická racionalizace, která je přece částí výrobních sil, znamená kvalitativně něco docela jiného než kapitalistická?

Podobně jako v ekonomické základně to stojí také v nadstavbě. Mnohý „modernismus“ ve filosofii, umění atd. není rozvinutím kapitalistické kultury ve smyslu společensky pokrokovém, ale „zkažení“ a přeměna společensky pokrokových statků v opium pro lid.

Nemůžeme tedy jednoduše říci, že kultura se stává vždy pravdivější, jak Urx tvrdí. Ale: stejnou měrou, jak přerůstá třídní boj v imperialistickém období v konečný boj o diktaturu proletariátu, stejnou měrou přetváří buržoazie svou kulturu ve zbraň třídního boje, stejnou měrou stává se její kultura reakčnější (v společenském smyslu), stejnou měrou stává se jedině proletariát schopným osvobodit pokrokové statky buržoazní kultury od kvantitativního brzdění a kvalitativního zfalšování — aby se staly jeho zbraněmi v třídním boji.

Jsmeli-li pak názoru, že politická nadstavba imperialismu pozůstává ve fašizaci třídní vlády buržoazie s cílem fašistické diktatury (jak například vylíčil dopodrobna soudruh Martynov v časopisu Komintern r. 1930, sešit 7), pak můžeme nazývat výše naznačené změny v kulturní nadstavbě společnosti fašizací kultury. Odpovídá jen povaze dnešního období imperia-

lismu, že i na poli kulturním třídní boj se vždy více přiostrňuje. Je příznakem dnešního období, ve kterém se již vyvíjejí prvky revoluční krize, že všechny třídní boje přerůstají v boje politické. To platí jak na poli hospodářském, tak i na kulturním. Zrovna tak, jak fašizace kapitalistického státu se jeví mj. v úplném ztotožnění a srůstání státu a podnikatelů, zrovna tak znamená i fašizace kultury ztotožnění buržoazního státu s kulturou jím uznanou a placenou. Jestli dnes stávka za krátký čas přerůstá v boj proti četnickým bodlům, tak boj za osvobození co největšího počtu pracujících z pout buržoazní zfalšované kultury přerůstá brzy v boj proti měšťáckému státu. V konkrétním popudu celé ankety, v zákazu předvedení proletářské revue, byly obsaženy všechny tyto prvky.

Co však znamená z tohoto hlediska ona jinak nepovedená formulace Spitzerova, že nejlepší kulturní boj proti fašismu pozůstává v plnění usnesení Profinterny? Nic jiného než to — a zde je místo, abychom uvedli Spitzerovo tvrzení i Urxovu kritiku na správnou míru — že v období narůstající revoluční krize celá revoluční činnost proletariátu musí stát ve službě konečného cíle, tedy i kulturní boj. Jestlipak ústřední výbor KSČ na svém posledním zasedání poznal, že cesta k dobytí většiny dělnické třídy vede přes rozpoutání hospodářských a politických bojů proletariátu na základě jeho denních, dílčích požadavků — pak učinil správně soudruh Spitzer, jestli orientoval — nejen ve článku, ale ve své praxi jako režisér DDOČ — činnost proletářského divadelnictví na denní boj, tedy v poslední instanci na plnění usnesení V. sjezdu ROI. V poslední instanci: že Spitzer jako odborník nepopsal cestu, kterou se chce dostat k této poslední instanci, to je jednou z hlavních jeho chyb — kromě ovšem teoretických chyb, které soudruh Urx podrobil nutné kritice. Lépe se podařilo Spitzerovi ukázat jeho cestu v praxi: scény proletářského divadla, jako „Kapslovna“, „Papirografie“, „Dějiny medicíny“, zdají se skutečně zahajovat nové období proletářského divadelnictví ve službách denního, a tím konečného boje proletariátu.

Co jsem mimo tento zásadní bod chtěl vyzdvihnout oproti

soudruhu Urxovi, je fakt, že pokrokové kulturní statky se vyvíjejí v posledním období kapitalismu na dvou kolejích: v prvcích třídně bojovné kultury proletariátu, který osvobozuje všechno pokrokové uvnitř měšťácké kultury z nikdy nechybějících pout a zfalšování — váhavě a v malém měřítku před uchopením moci; v mohutném rozmachu pod diktaturou proletariátu, za které kulturní výstavba právě teprv stojí ve službách třídního boje, která tehdy však je výstavbou socialistické společnosti:

„Nepotřebujeme kulturu kvůli kultuře, potřebujeme kulturu, která nám zajišťuje rychlý pokrok socialistické výstavby, kulturu, která opatří zaostalého rolníka zbraní vědy, která mu umožňuje, aby mohl vítězně bojovat proti škůdcům a podobným zjevům v zemědělství. Tvořte více vědy, více techniky na poli zemědělství a my, tak bohatá země, se zbavíme brzy všech těžkostí.“

Kavkazský delegát Andrejev na XVI. sjezdu VKP(b).

Pavel Reiman: NÁŠ BOJ NA KULTURNÍ FRONTĚ

(Příspěvek k anketě Kultura a fašismus)

Byla to zásluha redakce Tvorby, že v posledních týdnech vyvolala anketu „Fašismus a kultura“. Účast celé řady soudruhů na této anketě dokazuje, jak živý je nyní zájem o kulturní úkoly proletariátu a že je nutno dát bezpodmínečně všestrannou odpověď na všechny otázky, které se dotýkají vývoje proletářského kulturního hnutí v Československu. Nesmí nás nikterak mýlit, že na začátku přitom vyvstává řada nejasností v posuzování proletářských kulturních problémů. Byl by to div, kdyby v Československu, kde ideologické otázky třídního boje dosud jen v docela nedostatečné míře byly objasněny, panovala v otázce kultury hned od počátku sto-procentní jasnost. Z tohoto hlediska musíme také posuzovat takové články jako článek soudruha Spitzera v Tvorbě, který sice rozvinul celou řadu chybných názorů, přičemž však musíme uznat snahu, posuzovat kulturní otázky z hlediska politického boje dělnické třídy. V této snaze zašel soudruh Spitzer dokonce tak daleko, že přehlédl nutnost zvláštních bojovných forem na kulturní frontě, ačkoliv v praxi v hnutí dělnických divadelníků vynakládá veškerou námahu, aby tuto myšlenku prosadil. Kritika soudruha Urxe o tomto článku byla proto, pokud se týče jeho obsahu, v největší části správná (kde se dopustil soudruh Urx omylu, o tom ještě bude zmínka). Nesmíme ale přitom zapomenout, že ještě před sotva dvěma roky proletářské divadelní hnutí plulo úplně